

A kormányunknak azt kellene mondania: dolgozunk a területi kompromisszumon, és amikor kész lesz, akkor az izraeliek úgy járhatnak majd Nabluszba, mint a franciák Belgiumba. Ha egy ilyen béke megéri a következő húsz-harminc évben, minden rendben lesz Jeruzsálem körül, és egy kis arab zászló lenghet majd az Óváros fölött. Az arabok egy felvilágosodási időszak elején tartanak. A zsidóknál és keresztényeknél kétszáz évvel ezelőtt kezdődött, szóval ez időbe telik. Azért van remény, mert csak idő kérdése.

(Optimizmusa dacára Amiháj láthatóan gondterhelt: nehéz szemhéja alatt szeme valóban arra a „fáradt állapot”-ra emlékeztet, mellyel egyik versében önmagát festi le.)

- *Milyen foglalkozást választana, ha újrakezdené?*

Életem egyetlen percét sem bántam meg, de a barátaim többsége természettudós, így talán a geológiát vá-

lasztanám. Csodálatos szakma. A szabadban dolgoznak, és valóban a föld mélyébe hatolnak.

- *Amikor megismerkedik egy idegennel, mi érdeklí benne? Milyen kérdéseket tesz föl?*

Nem vagyok különösebben kíváncsi. Nem, egyáltalán nem. Kivéve azokra, akiket ismerek és szeretek. Héberül ugyanaz a szó: la'da'at – „ismerni”.

- *Vannak olyan kérdések, amelyekre nem szívesen válaszol?*

Csak két kérdésre vagyok allergiás. Az egyik: „Milyen izraeli írókat szeret?” Ki nem állhatom ezt a kérdést. És a másik: „Kik voltak legnagyobb hatással költészetére?” Főleg olyanok szokták ezt kérdezni, akik nem olvasták műveimet. Különböző észrevették volna, hogy szeretem Agnont és Audent és az imákat. Különösen az imákat és a zsoltárokat.

ARADI KATALIN FORDÍTÁSA

Nurit Govrin

JERUZSÁLEM ÉS TEL-AVIV

mint metaforák a héber irodalomban

Bár Jeruzsálem és Tel-Aviv valóságban létező helyek, mindig volt allegorikus jelentésük is.

Amikor 1909-ben Ahuza Bayit néven (mai nevét egy évvel később kapta) megalapították Tel-Avivot, és még előbb, amikor Jaffa határain kívül felépítették az első lakónegyedeket (Növe Cedeqet 1887-ben és Növe Salomot 1891-ben), az új zsidó várost már Jeruzsálem ellentétéként emlegették. Valóságos földrajzi elhelyezkedése szimbolikus és reprezentatív lehetőséget kapott. Hasonlóképp, Tel-Aviv lett az első települések, különösen a mezőgazdasági falvak ellentéte. Olyan hely jelképévé vált, ahol nem laknak munkások, pionírok vagy földművesek. A nagyvárost képviselte, tovább tágítva a diaszpóra-élményt az összes következményével együtt.

Jeruzsálemet a kezdetektől metaforikus jelentéssel ruházták fel. Már a Bibliában, majd generációkon keresztül – nemcsak a kollektív zsidó tudatban, hanem más népek körében is – Jeruzsálem tágabb, komple-

xebb és önállóbb értelmet kapott, és egyre jobban elvált konkrét földrajzi létezésétől. Ezt a metaforát sokféleképp fejezik ki. Jeruzsálem az Örök Város, Jeruzsálem az Örök és az Örökkévaló.

Jeruzsálem a Béke Városa, Jeruzsálem a Béke. Jeruzsálem a Tóra központja, a Tóra és a Tóra tanulmányozásának szinonimája, ahogy Vilniuszt Litvánia Jeruzsálemének tartják. Mivel Jeruzsálem kőből épült, Jeruzsálem a Kő, annak összes fizikai tulajdonságával: szilárd, stabil, mozdulatlan, megkövesedett.

Már egészen az elején Tel-Aviv Jeruzsálem ellentéte lett, először a valóság különböző síkjain, majd ebből nőttek ki szimbolikus és metaforikus jelentései. Tel-Aviv alapítása és képének kialakítása Jeruzsálem megítélésének és képének megváltozásához vezetett. Ettől a pillanattól kezdve kölcsönös függés alakult ki a két város között, bármely változás az egyikben automatikusan változást idézett elő a másik város képében. A két város egymás szöges ellentétévé vált.

Az irodalomban szinte elképzelhetetlen, hogy valaki

azonos érzelmeket tápláljon Jeruzsálemmel és Tel-Avivval szemben. Ha ez mégis megtörténik, a szerelmesnek úgy kell bocsánatot kérnie, mint annak a férfinak, aki egy időben két nőt szeret. Ez a kettős szerelem általában olyannál jelentkezik, aki Jeruzsálemben született, és Tel-Avivban él vagy fordítva.

A kialakuló kép szorosan összefügg a két hely realiztikus részleteivel. Ezek a részletek gyorsan metaforikusá válnak, majd elszakadva a valóságtól, teljesen független egységek lesznek.

Íme a két város néhány fizikai tulajdonsága, és ezek metaforákká alakulása:

	JERUZSÁLEM	TEL-AVIV
Földrajzi elhelyezkedés	dombok dombok	parti síkság tenger
Metaforizálás	zárt stabil statikus konzervatív zárkózott merev	nyitott mozgó dinamikus szabad kitárulkozó megengedő

Jeruzsálem köve, Tel-Aviv homokjával összevetve, jelenti az ellentétet egyrészt a szent, a megalapozott, a stabil, másrészt a világi, az új, a mozgásban lévő, a mai között.

Ami a lakosságot illeti, Jeruzsálem régi lakóit szembeállítják Tel-Aviv új bevándorlóival. Jeruzsálem különböző nemzetiségeit és vallásait Tel-Aviv etnikai egységével (elsősorban kelet-európai zsidók) vetik össze. Vallásos és hagyományos – világi és szkeptikus; szefárd többség – askenázi többség; túlbuzgóság és szélsőséges ortodoxok – mérsékelt lakosság; zsidók és arabok keveredve – zsidók és arabok külön-külön; mindezek a szélsőségek újabbakhoz vezettek. Például: konzervativizmus – nyitottság; hagyomány – újítás; fanatizmus és szélsőség – tolerancia; és így tovább.

Számos különbséget találunk történelmükben. Jeruzsálem történelmének súlya és felelőssége a fiatal és historizáló Tel-Avivval áll szemben. Jeruzsálem rejtélyes, múltba burkolózó, behatárolt, míg Tel-Aviv feltárt, jelenben élő, határtalan.

Különböző az éghajlatuk. Ellentétben áll a hűs és a forróság, a szárazföld belseje és a tengerpart, a friss levegő és a fullasztó, a szárazság és a nedvesség. Ezek az éghajlati tényezők életmódbeli különbségeket okoznak, és befolyásolják a városok egész fejlődését. Míg a jeruzsálemiek bezárkóznak, a tel-aviviak kint, a kávéházakban, az utcán, a tengerparton élnek életüket.

A jeruzsálemiek korán fekszenek le, a tel-aviviak sokáig mulatnak. A tengeri fürdőzés nemcsak a test kulusztát vonja maga után, hanem annak közszemlére tételét is a strandon, és éles különbség mutatkozik az öltözködésben, viselkedésben, életmódban, gondolkodásban.

A bezárt jeruzsálemi élet erős szociális feszültségeket teremt, míg Tel-Aviv nyitott élete szabadságot és felsza-

badultságot jelent egészen odáig, hogy „mindenki csinálja azt, amit ő maga helyesnek tart”. A jeruzsálemi-ekre nehezedő társadalmi nyomás és a közvélemény súlya ellentétben áll Tel-Aviv anonim szabadosságával.

A jeruzsálemi, akinek nyáron Tel-Avivba kell mennie, büntetésnek, katasztrófának tekinti ezt. Siet vissza a hűvös, száraz Jeruzsálembe, menekülve a fülledt forróság és izzadás elől. Ugyanakkor, menekülésvágyát kivetíti a „szerencsétlen” tel-aviviakra, akik kénytelenek „ebben a szaunában” élni. Nem hisz azoknak, akik esküsznek, hogy nem szenvednek, sőt ellenkezőleg, szeretnek itt élni.

És fordítva, a tel-aviviak „szánják” a jeruzsálemieket, hiszen se tengerük, se napfényük, és fogalmuk sincs az ivásról.

Mivel az első szempont és nem a valóság diktálja a választást és a reagálást, a rajongók könnyen fordíthatják az egyes helyek gyengéit erényeiké. Így például Tel-Aviv szerelmesei városuk házainak rossz állapotát az izraeli valóság autentikus kifejeződésének tekinthetik. Ugyanakkor, Jeruzsálem erényeit hibának róhatják föl: a műemlékeket a stagnálás, a mozdulatlanság, a történelemben az ismétlődő pusztítás jeleként fogják föl.

Erec Izraelben, amely még mindig a megújulás folyamatában van, elszánt erőfeszítéseket tesznek, hogy megteremtsék azt a fajta lokálpatriotizmust, ami minden normális nép körében megtalálható, mely a saját földjén telepedett le. A Jeruzsálem és Tel-Aviv közötti ellentét megszilárdulása és fokozódása az irodalomban is megfigyelhető. Tovább él az először Jacob Fichman által lefestett polarizáció a „hagyományos” Odessza és a „modern” Varsó között. Ennek az ellentéppárnak a továbbélése megerősíti azt a felfogást, miszerint a „központ” a maga teljességében átkerült Kelet-Európából Izraelbe.

Másrészt viszont Brenner, aki Izraelt a diaszpóra folytatásának tekintette, nem a korai Jisuvban látta az újjászületés elemét, és így Jeruzsálemet és Jaffát nem szembenállókként, hanem vidéki gettószerű helyekként jellemezte (From Here and There). Nem említette meg Tel-Avivot a *Breakdown and Bereavement* című művében, csak Jaffára utalt, amit Jeruzsálem fölé helyezett. Ezzel ellentétben, a *From the Beginning* (először halála után, 1922-ben jelent meg) történetében a Herzlija Gimnázium diákjainak környezetét szembeállítja Tel-Aviv hátterével, a város „akármilyen” és névtelen városként jelenik meg, konkrét részletek nélkül.

A Tel-Avivra és Jeruzsálemre utaló efféle célzások szolgálták a vita alapjául, eltérve a pusztá fikció világától. A küzdelem nemcsak abban fejeződött ki, hogy az újat Tel-Avivval, a régít Jeruzsálemmel azonosították, de abban is, hogy a komoly és felelősségteljes Jeruzsálemet szembeállították a felelőtlen és dekadens Tel-Avivval.

JERUZSÁLEM ÉS TEL-AVIV KÖZÖTT

Elsőként Ben Zion festett irodalmi képet a két ellentétes világról, Jeruzsálemről és Tel-Avivról a *The Divor-*

ce (Válás) (1918–19) című történetében. Az új Jisuv kiemelkedő képviselőjeként, aki Erec Izraelben a megújult világi kultúra megalapozásában segédkezett, képtelen megszabadulni a jeruzsálemi régi Jisuvot illető kritikájától. Szeretettel, érzékletesen mutatja be a különböző életmódokat szerte az országban, míg szinte ideológusként írja le a társadalmi nyomás romboló határait az egyén számára.

A cselekmény felváltva Jeruzsálemben és Jaffában játszódik, Tel-Aviv neve Jaffa szinonimájaként szolgál. Jeruzsálem a szokás, a hagyomány és a társadalmi nyomás béklyóiba vert világ, míg Jaffa-Tel-Aviv a hagyomány igájától, a család és a társadalom szorításától megszabadított hely.

A történet egy fiatal nőről és férfiről szól, akiket családjaik házasítottak össze. A szokásos helyzettel ellentétben azonban ők szeretik egymást. Minden modern és hagyományos módszer ellenére nem képesek gyermeket hozni a világra. Ahogy közeledik házasságuk tizedik évfordulója, szüleik egyre inkább próbálják rábeszélni őket a válásra. Mindketten azzal láznak a szülők ellen, hogy Jaffa-Tel-Avivba, majd onnan Petah Tikvába költöznek. Két évvel később, környezetük nyomásától megszabadulva lányuk születik. A csecsemő nem a család által óhajtott hagyományos nevet kapja, hanem a modern, romantikus Tamart. Az új jisuvban megvan a generációk folytonossága: ebben rejlik a jövő, míg a régi világ meddő marad. Jaffa-Tel-Aviv és Petah Tikva

Schein Gábor

PÁRBAJ

*Legyen könnyű az a perc, gyanulán,
mint madár lépte a célkeresztben,
és muljon el fájdalom nélkül!*

*Mert elérjük a pontot, ahonnan nincs ut,
ahol rád ismerek, s te rám,
s a szó elveszti lombját.*

*Onnantól egyek leszünk. Némán
állunk majd egymással szemben
– az a pillanat
nem tűr ügyetlenkedést –,*

*onnantól az idő nem esetleges,
mult, jelen, jövő:
belül leszünk a halál kertjén,
mindenkor és sohasem.*

Schein Gábor EIN KARIM

*Ein Karim felé az út száraz növényekből, hogy
szakadék mellett visz, lejt, ne feledjen, mert innen
– Szombaton ott busz nem jár. – ment ki a legszebb férfi.
s a kövektől fehérülő
völgy, hol lábát ama szent *
véresre törte, mégis
méri az időt.*

*

*Itt kellene élnem.
Szólóme hívó tánca
ismeri már a halált,
s koszorút fon magának*

*Szűk utcákon járok. Nem
jutok vissza magamhoz,
nem hív és el sem kerget
a völgy: hallom, a zárda
mögött fiúk labdázna,
s nem néz rám, ki sietve
megy át előttem.*

együtt jelképezi az új és szabadabb világot, ahol nincs családi nyomás és nincsenek társadalmi konvenciók. A fiatalok Tel-Avivba költözése katasztrófa a jeruzsálemi család számára, és úgy érzik, gyermekeik élete anarchiába torkollik.

Végül is a pár úgy dönt, hogy Petah Tikvába költözik, mintegy kompromisszumként Jeruzsálem, ahová nem akarnak visszatérni és a családi tragédiának számító Tel-Aviv között.

Magától értetődik, hogy átlépve a szabad, új világba a férj változtat öltözködésén, és követi a megváltozott világ új szokásait.

„A pajeszát is levágta. Egész nap, mint egy paraszt, csak kapál, soha nem vesz a kezébe könyvet. És héberül beszél a munkásokkal... és »nacionalista« lesz, az ezzel együttjáró összes szabállyal és előírással.”

A fenti szövegben megtaláljuk a Jeruzsálem és Tel-Aviv-Jaffa közötti különbség főbb vonásait. A történet jól végződik. A kislány megszületése, a „régí” és az „új” békés együttélésének lehetősége jól megfér az írás humoros tónusával.

A történet hatása felismerhető néhány későbbi író művében, például Agnon *Just Yesterday* (1945) című írásában. Agnon művében Tel-Aviv és Jeruzsálem két szélsőség, és mindkettő belül is polarizált. Mindkét város pozitív és negatív aspektusai pozitív és negatív karakterekben öltenek testet. Arra irányuló küzdelmük, hogy Jichak Komert hatalmukba vegyék, nem sikerül, Jeruzsálem és Jaffa-Tel-Aviv világában azonban a pozitív és negatív egyensúlya megmarad.

ARADI KATALIN FORDÍTÁSA